

ВІДГУК

офіційного опонента – кандидата юридичних наук, доцента Коропатова Олега Миколайовича на дисертацію Савчука Романа Михайловича на тему: «Перекладач як учасник адміністративного судочинства: процесуальний статус, компетентність, неупередженість», поданої на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук зі спеціальності 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право (081 – Право).

Актуальність теми. Активізація процесу оформлення національної ідентичності в Україні супроводжується з низкою складних політико-правових проблем, які торкаються всіх сфер суспільного життя, і, безумовно, не оминають сферу правосуддя. Водночас, нормативне регулювання забезпечення реалізації засади мови в судочинстві демонструє найбільш виважений і вдалий підхід: ведення судового процесу державною мовою із одночасною гарантією реалізації права учасників судового процесу на використання рідної мови або мови, якою вони володіють, шляхом залучення перекладача. Саме участь перекладача в процесі дозволяє досягти балансу інтересів між посиленням ролі державної мови і правом на використання рідної мови, як одного із найважливіших компонентів ідентичності особи. Отже, процесуальна роль перекладача в адміністративному судочинстві не може зводитися до суто технічних питань, вона є конституційною гарантією прав громадян та інтересів правосуддя.

Реформування процесуального законодавства в Україні, яке проводиться відповідно до загальноєвропейських тенденцій оптимізації судових процедур, вимагає перегляду ряду процесуальних доктрин, зокрема, щодо процесуального статусу учасників процесу, умов його набуття та режиму

реалізації. Враховуючи зростання кількості оціночних категорій в адміністративному процесі, межі застосування суддівського переконання, суттєво розширюються, тому особливо важливим стає чітке розуміння судом і учасниками процесу їх ролі і завдань, змісту процесуальних прав і обов'язків. Таким чином, ефективність функціонування адміністративних судів забезпечується наявністю чітких та збалансованих правил здійснення адміністративного судочинства, які реалізуються через діяльність відповідних суб'єктів адміністративно-процесуальних відносин, в тому числі і перекладача. Попри важливість окреслених питань, процесуальний статус перекладача як учасника адміністративного судочинства, не був предметом комплексного наукового дослідження.

Актуальність теми дисертації Р.М. Савчука підтверджується також тим, що обраний напрямок дослідження базується на відповідних державних програмах. Вона виконана відповідно до плану наукових досліджень кафедри адміністративного і фінансового права Національного університету «Одеська юридична академія» «Системи адміністративного, адміністративно-процесуального та фінансового права у контексті адміністративної реформи», що є складовою частиною теми «Традиції і новації у сучасній українській державності та правовому житті» (державний реєстраційний номер 0101U001195), дослідження якої здійснюється в Національному університеті «Одеська юридична академія».

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Загальний аналіз змісту роботи свідчить про те, що проведене дослідження має самостійний, творчий, цілісний характер, відзначається актуальністю і достатньо високим науковим рівнем, а також значним теоретичним і практичним значенням висновків дисертанта.

Дисертація Р.М. Савчука характеризується системним підходом до предмету дослідження. Визначені в роботі завдання дослідження відповідають його загальній меті, яка полягає у встановленні правової

природи процесуального статусу перекладача, забезпечення його компетентності та неупередженості як учасника адміністративного судочинства, а також виробленні основних напрямів його подальшого удосконалення шляхом внесення відповідних змін і доповнень до чинного законодавства України. Структура роботи відповідає цілям та завданням дослідження і дозволила автору послідовно розглянути найважливіші аспекти теми. Зміст роботи викладено у трьох розділах, які є вдало побудованими і логічно пов'язаними між собою.

Перший розділ дисертаційного дослідження присвячено визначенню ролі перекладача в адміністративному судочинстві, умовам набуття статусу перекладача та перспектив їх нормативного і процедурного забезпечення на основі аналізу вітчизняного та зарубіжного досвіду. Автором надано характеристику діяльності перекладача через призму реалізації конституційної засади мови адміністративного судочинства. Крім того, звернуто увагу на особливості регламентації участі перекладача в адміністративному процесі інших країн світу та зроблено висновки щодо можливостей використання цього досвіду в адміністративному судочинстві України. Автором встановлено основні вимоги щодо особи перекладача, які забезпечують ефективність його участі в адміністративному судочинстві, акцентувавши увагу на його компетентності та неупередженості.

У другому розділі визначено специфіку статусу перекладача в адміністративному судочинстві та аргументовано необхідність його деталізації. Автор дослідив зміст та структуру теоретичної конструкції процесуального статусу перекладача в адміністративному судочинстві, систематизував права та обов'язки перекладача як учасника адміністративного процесу та довів необхідність доповнення юридичних засобів їх гарантування. Окрему увагу приділено проблемі визначення виду юридичної відповідальності перекладача як учасника адміністративного судочинства.

Особливості процедурного забезпечення реалізації статусу перекладача в адміністративному процесі, зокрема, підстави виникнення і припинення адміністративно-процесуальних відносин з особою як перекладач, особливості його участі на різних стадіях адміністративного процесу розкриті у третьому розділі дисертаційного дослідження.

Наукова новизна одержаних результатів представлена більшістю положень, які чітко виділяють новаторські результати дослідження, та положеннями, що були вдосконалені дисертантом. Висновки та пропозиції за результатами наукового дослідження автор представив на міжнародних та всеукраїнських конференціях, використовував при викладенні відповідних тем з навчальної дисципліни «Адміністративне процесуальне право».

Достовірність та наукова новизна одержаних результатів досягнута за рахунок комплексного застосування різних методів дослідження, а також вивчення значного масиву спеціальної літератури різних часів, як українських вчених, так і зарубіжних, процесуального законодавства і практики його застосування.

У дисертації порушені не розроблені раніше наукові і практичні завдання, розв'язання яких дозволило одержати цікаві результати і виробити корисні пропозиції для удосконалення правового регулювання адміністративного судочинства та практики діяльності адміністративних судів з розгляду і вирішення публічно-правових спорів. З урахуванням цього можна стверджувати, що новизна дисертації має проявлятися як у підході до досліджуваної проблематики, так і в запропонованому способі розв'язання конкретних теоретико-прикладних питань.

Так, автор вперше розкрив зміст засади мови в адміністративному судочинстві, виокремивши такі його елементи, як: здійснення адміністративного судочинства державною мовою; забезпечення учасникам справи права вчиняти усні процесуальні дії рідною мовою або іншою мовою, якою вони володіють; забезпечення особам, які не володіють мовою судочинства, можливості користуватися послугами перекладача;

забезпечення вручення судових документів учасників справи у перекладі їх рідною мовою або іншою мовою, якою вони володіють.

Цікавим та обґрунтованим, є бачення Р.М. Савчука проблеми компетентності перекладача як передумови набуття ним процесуального статусу. Автор пропонує розглядати компетентність перекладача як сукупність інтелектуальних та дієвих складових із додатковим виокремленням необхідних когнітивних навичок.

Окрім того, автор належним чином обґрунтував нормативно закріпити обов'язок вручення учасників справи, які не володіють мовою судочинства, судових рішень, якими суд закінчує судовий розгляд по суті у перекладі на мову, якою вони володіють.

Автор цілком справедливо приділяє окрему увагу такій новаційній гарантії реалізації процесуального статусу перекладача в адміністративному судочинстві, як впровадження авансованої сплати його послуг учасником справи, який заявив відповідне клопотання. При цьому, цілком виправдано наголошено, що питання авансованої сплати послуг перекладача в адміністративному судочинстві є виправданим лише у випадку, коли суддя вбачає у діях учасника справи щодо залучення перекладача ознаки зловживання ним процесуальними правами. Також цікавими, хоча і дискусійними, є висновки дисертанта щодо визнання перекладача суб'єктом зловживання процесуальними правами.

Вагоме значення для розвитку правозастосовної практики має розроблений автором алгоритм залучення перекладача до участі в адміністративному судочинстві, який передбачає виконання судом таких дій, як: встановлення підстав для залучення перекладача; здійснення виклику перекладача; пересвідчення в особі та компетентності перекладача і з'ясування відсутності підстав для відводу; прийняття процесуального рішення про залучення перекладача; роз'яснення перекладачеві його прав, обов'язків та попередження про відповідальність; складання перекладачем присяги.

Заслужують на увагу авторські пропозиції щодо удосконалення Кодексу адміністративного судочинства України, передусім статей, які безпосередньо стосуються визначення статусу перекладача в адміністративному судочинстві. Автор правильно відмічає, що докорінний перегляд структури і змісту основних положень Кодексу адміністративного судочинства України, поєднано із автоматичним перенесенням у його нову редакцію «старих» неточностей і суперечливих положень, зокрема, щодо відводу перекладача.

Значний інтерес становить пропозиція автора щодо уточнення положення Кодексу адміністративного судочинства України, якими регламентовано підстави відводу чи самовідводу перекладача. Відвід та самовідвід є засобами забезпечення неупередженості і компетентності перекладача в адміністративному процесі, тому ці питання є принциповими для забезпечення реалізації основних засад адміністративного судочинства.

Повнота викладу результатів в опублікованих працях. Результати дисертаційного дослідження Р.М. Савчука повною мірою висвітлено у 9 наукових публікаціях, 6 з яких опубліковано у наукових фахових виданнях, 5 з яких опубліковано у вітчизняних наукових фахових виданнях, що входять до затвердженого переліку, 1 – у зарубіжному науковому виданні, 3 – тези доповідей на конференціях. Ці праці є свідченням того, що розробка проблеми, якій присвячена дисертація, здійснювалася системно. У публікаціях достатньо відображені всі розділи дисертаційного дослідження.

Оцінка ідентичності змісту автореферату і основних положень дисертації. Наведені в авторефераті наукові положення, висновки і рекомендації достатньо повно розкриті й обґрунтовані у тексті дисертації. Основні положення автореферату і дисертації є ідентичними.

Зауваження щодо змісту дисертації. Поряд із загальною позитивною характеристикою змісту рецензованої дисертації Р.М. Савчука, необхідно звернути увагу на положення дисертації, які є дискусійними або потребують додаткової аргументації.

1. Специфіка предмету дослідження, який є достатньо вузьким з точки зору процесуальної науки, але, при цьому, тісно пов'язаним з іншими галузями знань (лінгвістика, психологія, тощо), вимагає особливої уваги до підбору методологічного інструментарію. Нажаль, автор лише у найбільш загальних рисах окреслив систему обраних методів дослідження і не відокремив структурно теоретичне підґрунтя своєї роботи.

2. В роботі Р.М. Савчука характеристика процесуального статусу перекладача розкривається на основі базової процесуальної форми розгляду і вирішення адміністративних справ – загального позовного провадження. Натомість, оновлене адміністративне процесуальне законодавство впровадило нові процесуальні форми, режими та види справ, а саме: спрощене провадження, електронне провадження, провадження у типових і зразкових справах. На підставі вищевказаного хотілося б почути думку автора, чи впливає вид провадження або вид справи на статус перекладача?

3. Особливий інтерес викликає авторське бачення проблеми компетентності перекладача, її елементів, критеріїв визначення, впливу на подальшу участь особи у відповідному статусі в адміністративному судочинстві. Водночас, запропонований автором перелік додаткових елементів компетентності перекладача, зокрема, його когнітивних навичок, видається неповним. Так, в сучасному світі, особлива увага приділяється навикам колективної роботи (адміністративний процес – це саме колективна робота, яка вимагає від перекладача розуміння потреб учасників справи та шляхів їх задоволення через свою діяльність), відповідальності (як «стилю роботи» перекладача). Крім того, категорична позиція здобувача щодо недоцільності нормативного закріплення формального підтвердження філологічної освіти, певним чином конкурує із прагненням забезпечити професійність перекладача, адже з точки зору визнаних в Україні компетентностей перекладача, ним є особа, яка володіє технічними прийомами перекладу (мнемотехніка, навички застосування комплексних видів трансформацій описового перекладу, генералізації, антонімічного

перекладу, компенсації тощо). Наявність таких навичок, як і їхній рівень суддя не в змозі оцінити самостійно.

4. Додаткового обґрунтування потребує пропозиція здобувача щодо законодавчого забезпечення гарантій рівності сторін в адміністративному процесі, зокрема, шляхом встановлення права на безоплатне користування послугами перекладача для сторони адміністративного процесу, якою є фізична чи юридична особа незалежно від її спроможності оплатити послуги перекладача.

Висловлені зауваження характеризують складність досліджених проблем, багато в чому мають дискусійний характер, а тому не впливають на загальну позитивну оцінку наукового дослідження. Представлена наукова праця сприяє розв'язанню ряду теоретичних і практичних питань, що мають важливе значення для вдосконалення адміністративного судочинства, зокрема для подальших досліджень теоретичної конструкції статусу учасників адміністративного процесу, а також для надання пропозицій щодо удосконалення положень КАС України, пов'язаних із оптимізацією їх процесуальної ролі. Цінною ця робота є для навчального процесу і може бути використана для підготовки підручників та посібників з базового навчального курсу «Адміністративне процесуальне право» та при її викладенні.

Викладене дозволяє визначити, що дисертація Р.М. Савчука має наукову новизну, яка полягає у проведенні одного з перших в Україні комплексних монографічних досліджень, де розглядаються проблеми процесуального статусу перекладача в адміністративному судочинстві. Дисертантом на основі опрацювання значного обсягу наукового, нормативного та практичного матеріалу сформульовано низку конкретних пропозицій і рекомендацій щодо удосконалення процесуального статусу перекладача в адміністративному судочинстві, розвитку гарантій його реалізації. Означені пропозиції ґрунтуються на міжнародних стандартах оптимізації роботи суддів і принципах сучасної процесуальної форми. Важливо відзначити, що

Р.М. Савчук вірно визначив пріоритети практичного аспекту свого дослідження, зосередившись на формулюванні пропозицій до оновленої редакції КАС України.

Висновок. Дисертація на тему «Перекладач як учасник адміністративного судочинства: процесуальний статус, компетентність, неупередженість», подана на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук, є комплексним, цілісним, завершеним науковим дослідженням, яке відповідає вимогам п. 13 «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 р. № 567, а її автор – Савчук Роман Михайлович на підставі прилюдного захисту заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право.

Офіційний опонент – кандидат юридичних наук,
доцент, професор кафедри адміністративного права
та адміністративного процесу Одеського
державного університету
внутрішніх справ
«28» лютого 2018 року

О.М. Коропатов

Перший проректор
Одеського державного університету
внутрішніх справ
кандидат юридичних наук, доцент
«28» лютого 2018 року

С.В. Албул